

Risale-i Nur'da "Avrupa" kavramı

Risale-i Nur'da "Avrupa" adı altında aynı zamanda bir medeniyetin sorgulanması, eleştirisi, ağır basan yönleri ayrıntılı bir şekilde izahını bulmaktadır.

"Avrupa İkidir"

Risale-i Nur'da Avrupa kavramının işlendiği bölümlere bakıldığında, genel olarak bir olumsuzlama görülür. Ancak, Bediüzzaman her konuda olduğu gibi Avrupa değerlendirmelerinde de toptancı bir yaklaşım sergilememiş, müsbet yönlerini de ifade etmiştir.

Avrupa Medeniyeti, Risale-i Nur'da iki ana başlık altında sınıflandırılmıştır:

Birincisi; temel dayanağını semavi dinlerin teşkil ettiği, hakiki İsevîlik dini ve İslamiyet'ten aldığı feyizle, insanların sosyal hayatları için faydalı fen ve sanayii insanların hizmetine sunarak terakki etmelerini sağlayan, aynı zamanda hakkın ve adaletin göz ardı edilmediği, ben merkeziliğin değil, toplum menfaatinin ön planda olduğu medeniyet.

İkincisi ise; insanları sefahat ve dalaletle sevk eden, "ene"yi ön planda tutan, dayanışma yerine mücadele ve boğuşmayı netice veren medeniyet. (Mesnevi-i Nuriye, 1994, s. 129)

Avrupa bu iki cereyan arasında sıkışıp kalmıştır. Neticede, Avrupa'da menfi olanın ağır basması ve bunun zararlarının bütün dünyayı etkisi altına alması, daha çok bu yönünün öne çıkmasına ve sert bir şekilde eleştirilmesine sebep olmuştur. Ayrıca, Avrupa medeniyeti ile İslam medeniyetinin, aralarındaki çok büyük farklılıklara rağmen kıyaslanması, İslam'a yönelik eleştiriler ve bu eleştirilerin dozunun giderek artması, İslam alimlerinin de bunlara cevap vermelerine ve örnek gösterilen medeniyetin insanlara ne kazandırıp-kaybettirdiğiyle ilgilenmelerine sebep olmuştur. Bu bağlamda Bediüzzaman haksız eleştirilere, hazır medeniyetin insanları sürüklediği tehlikeleri ortaya koyarak cevap vermiştir:

1. Olumsuz Yönleri

Mesnevi-i Medeniyet'in güzelliklerine galebe çalması, medeniyeti yaşlandırdığı gibi ölüme mahkum etmektedir. Yani medeniyetin kötü yönlerinin güzelliklerine galebe çalması aynı zamanda sonunu da hazırlamaktadır. Medeniyetin kötülüklerinin galebe çalmasının diğer sebepleri; dinin ve faziletin medeniyetin temel düsturu haline getirilmemesi ve buna paralel olarak sefahate müsaade edilerek, nefsin şehvi duygularına muvafakat verilmesidir. İkincisi, dinsizlik ve şehvi duyguların ön plana çıkmasından kaynaklanan toplumdaki müthiş eşitsizliktir. (Muhakemat, 1999, s. 46)

Medeniyetin kötülüklerinin ağır basması, bunun sonucu olarak hüküm sürmeye başlayan dinsizlik, Avrupa medeniyetinin iç yüzünü karıştırmış, bölücü fesat şebekelerini ve ihtilalleri netice vermiş, yıllarca süren din savaşları binlerce insanın ölümüyle neticelenmiştir. Avrupa'yı kasıp kavuran bu tehlike Müslümanlar için de büyük tehdit oluşturmuş,

Bediüzzaman, Müslümanları bundan korunmaları için İslam dininin hakikatlerine sığınmaya davet etmiştir. Ona göre tabakalar arasında Avrupa'dakine benzer mücadelelerin önünün alınabilmesi için toplumsal barışı sağlayan ve zengin-fakir arasındaki irtibatı müspet yönde etkileyen zekat müessesesi medeniyetin düsturu olmalıdır. (Muhakemat, 1999, s. 47)

Avrupa'da maddi konular üzerinde yoğunlaştığı için manevi alan ihmal edilmiştir. İç meseleleri ile uğraşan Avrupa, kendi alanı dışında gelişen ve dini karakteriyle büyük farklılıklar arzeden İslam inanç ve medeniyeti hakkında gerçek bilgiye sahip olamamıştır. Böylece Kur'an hakikatlerine de uzak kalmıştır. Avrupa, tahrif edilen ve iktidara alet edilen bir dinle uğraşırken, İslamiyet insanlık alemine yepyeni kapılar açmıştır. (Mesnevi-i Nuriye, s. 201-202).

Mevcut medeniyete Müslümanların kendi rızalarıyla dahil olmadıklarını belirten Bediüzzaman, bu medeniyetin kendilerine yaramadığı gibi esaret altına aldığını da belirtmektedir. İlaç olması gereken medeniyet insanlık için zehire dönüşmüş, toplumun yüzde seksenini meşakkate düşürürken sadece yüzde onunu saadete çıkarmıştır. Geri kalan yüzde onluk kesime de vasat bir hayat standardı sunmuştur. Çoğunluğun saadetine vesile olması gerekirken, çoğunluğu azınlığın zulmüne maruz bırakmıştır. Böyle bir netice de insanlığa rahmet olarak nazil olan Kur'an-ı Kerim'in esaslarına uymamaktadır. Çünkü, Kur'an-ı Kerim'in esas aldığı medeniyette, insanlığın tümünü veya hiç olmazsa büyük ekseriyetini saadete ulaştırması esastır. Oysa, Avrupa'da durum bunun aksidir ve dolayısıyla kabul edilmesi, benimsenmesi, örnek alınması, insanlığın kurtuluşunun reçetesi olarak sunulması mümkün değildir. (Sözler, s. 653-654).

Bediüzzaman, Avrupa-Batı medeniyetini irdelerken "hazır"(mevcut) kelimesine yer vermekte ve o anki uygulamalar hakkında düşüncelerini ifade etmektedir. "Medeniyet-i garbiye-i hazıra"nın semavi dinleri dinlemediğini, beşeri fakirleştirdiği gibi ihtiyaçlarını arttırdığını, iktisat ve kanaat anlayışını bozarak; israf, hırs ve cimriliği ziyadeleştirdiğini, zulüm ve harama yol açtığını belirtmektedir. Ayrıca, insanları sefahat vasıtalarına teşvik ettiğini, çaresiz ve muhtaç olan insanı tembelliğe attığını, çalışma şevkini kırdığını, heva ve hevese rağbet ettirerek ömrün faydasız bir şekilde kaybolup gitmesine yol açtığını ifade etmektedir. (Emirdağ Lahikası, s. 335)

"Hazır medeniyet" tabirinin kullanılması, söz konusu durumun ebediyen böyle gitmeyeceğinin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan kurtulmanın yolları elbette aranacaktır.

Medeniyet-i hazıra ifadesi gibi, günahları iyiliklerine baskın gelen "günahkar medeniyet" (Hutbe-i Şamiye, s. 42) ifadesine yer veren Bediüzzaman, bu medeniyetin günahlarının iyiliklerine, seyyiatının da hasenatına galip gelmesi neticesinde yer yüzünü kana bulaştırdığını ifade etmektedir. Çünkü, bu medeniyet dünyayı kazanmak için dini rüşvet vermiştir. Ardından günahlarının ağır basmasıyla iki büyük dünya savaşına sebep olmuş, böylece iki şiddetli tokat yiyen günahkar medeniyet yerle bir olmuştur. Buna karşılık gelecekte İslamiyet'in kuvvetiyle medeniyetin güzelliklerinin galip duruma geleceğini, zemin yüzünü pisliklerden temizleyerek evrensel barışı temin edeceğini sözlerine eklemiştir.

Avrupa'da o zamana kadar medeniyetin kötü tarafının ağır basmasının bir sebebi de bu medeniyetin fazilet ve hüda üstüne tesis edilmemesidir. Bunun yerine heva, heves, rekabet ve tahakküm üzerine bina edildiğinden semeresi de zulüm, kan ve gözyaşı olmuştur. (Sözler, 1999, s. 372)

Toplumsal hayatta kuvvetin esas alınması güçsüzlerin hakkına tecavüzü netice verir. Kişisel menfaatlerin her şeyin üstünde tutulması boğuşmayı doğurur. Menfaati elde etmek için başvuru yöntemini uygun olup olmaması çok fazla dikkate alınmaz. Hayat bir mücadeleden ibarettir anlayışı ise sürekli bir mücadeleyi ve savaşmayı netice verir. Toplumsal dengeler güçlerin durumuna göre şekil alır. İrkçılık, kanla beslenir ve başkasını yutmayı esas hedef ittihaz ederek üstün gelmeye çalışır. Bütün bunlar, toplumsal barışı sağlamamış ve insanları huzura kavuşturmamıştır. Toplumun yüzde sekseni kazançlarıyla ihtiyaçlarını karşılayamadıklarından mutsuzluğa ve sefaletle düşürülmüştür. Ancak yüzde yirmilik kesim müreffeh bir hayat seviyesine ulaşmıştır.

İnsanların yüzde doksan beşinin mutsuzluğuna sebebiyet veren medeniyet anlayışına karşılık, Kur'an medeniyetinin dayanak noktaları farklıdır. Toplumsal hayatta kuvvet yerine hak esastır. Kuvvetli olan değil, haklı olan kazanır. Bu da ittifaka ortam hazırlar. Menfaat yerine fazilet ve Allah'ın rızasını kazanmak hedeflenir. Fazilet ise boğuşmayı değil, dayanışma ve yardımlaşmayı gerektirir. İrkçılık fikri yerine din birliğini, vatan birliğini ön görür. Böyle olunca da birbirini

yutma değil, ortak değerler etrafında bir araya gelme ve kaynaşma vücut bulur. Nefsani hevesleri tatmin yerine, gerek kendisine ve gerekse başkasına zarar verebilecek durumda duyguları dizginler, böylece dünya saadetini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kişinin ahiretini de kurtarır. (Sözler, 1999, s. 372)

Bediüzzaman, medeniyetin semavi kanunlara hizmetkar yapılması, beklenti ve temennisini dile getirirken, mevcut durumun ebediyyen devam etmeyeceği düşüncesindedir.

2. Olumlu Yönleri

Bediüzzaman, Avrupa medeniyetinin zararlı yönlerini ortaya koyup, yol açtığı büyük tahribatları sıralarken toptancı bir anlayış sergilememiştir. Avrupa'yı ikiye ayırmış, "Avrupa feylesoflarına ve medeniyetin sefih kısmına karşı" (Tarihçe-i Hayat, 1994, s. 225) olduğunu vurgulamamış, bu medeniyetin iyiliklerinin de çok olduğunu ifade etmiştir. Ancak, bu iyiliklerin insanlığın ortak birikimi olduğunu dile getirmiştir. İnsanlığa büyük faydalar sağlayan ve önemli ilerlemelerin kaydedilmesine imkan veren medeniyet, sadece Hıristiyanlığın malı değildir. Bu medeniyetin arka planında; asırlar boyunca devam edegelen fikirlerin birbirlerine ilave edilmesi ile oluşan birikim, semavi dinlerin katkısı, fitri ihtiyaçların zorlamaları ve özellikle İslamiyet'in katkısı vardır. (Sözler, 1994, s. 655)

Medeniyet, insanlığın ortak eseridir. Buna rağmen Hıristiyanlığın malı olmayan medeniyeti ona mal etmek, İslamiyet'in düşmanı olan gerilemeyi de İslamiyet'e dost göstermek, feleğin ters dönmesine delildir. (Sünühat, 1996, s. 80) Yeryüzündeki tüm kemalat, medeniyet ve terakkinin kaynağı semavi dinlerdir ve peygamberler eliyle gelmiştir. İslamiyet'in zuhuruyla insanlık alemi cehaletten kurtulmuştur. Felsefe ve hikmetin içinde görünen fazilet, umumun menfaati gibi insani esaslar, İslam güneşinin doğmasıyla beşeriyetin fikir ve kalbine aksetmiş, gecesini nurlandırarak aydınlatmıştır. Fen ve sanat da bundan istifade etmiştir. (Tarihçe-i Hayat, s. 140)

Batı'dan gelen fen ve sanata İslamiyet'in malı olarak sahip çıkan Bediüzzaman, bunların tevhid ile yoğrularak, Kur'an'ın bahsettiği tefekkürle ve Cenab-ı Hakk'ın kainata dercettiği kanunlar nazarıyla değerlendirilmesi gerektiğini savunur. Böylece, bu yeni sanatlar vasıtasıyla ileriye doğru harekete geçilecektir. İslam dünyasının kalkınması için medeniyetin yeni fenlerine ihtiyaç vardır. Fen ve dinin birbirine dost olması sağlanmalıdır. (Divan-ı Harb-i Örfi, 1993, s. 35-36) Manevi değerler noktasında gerekli ve yeterli kaynağa sahip olan İslam dünyası Avrupa, Amerika veya başka bir bölgede istimal edilen ilmi gelişim ve tekniklere ihtiyaç duymaktadır. Bu zamanda ilay-ı kelimetullah toplumsal kalkınmayla; bu ise yeni fenlerden istifade ile mümkündür.

Köprü 2004